

esetleg egy rövid felemelkedés, amely azonban megtorpan és minden irányú válságba ütközik. Ezt nem akarjuk. A Magyar Tudományos Akadémia nem hajlandó megtorpanni, nem hajlandó meghátrálni, nem hajlandó defenzívába szorulni, mert a jövő és a nemzet iránti felelőssége Széchenyi nyomán azt diktálja, hogy kezdeményező és offenzív legyen. Van lehetőségünk és módunk arra, hogy stratégiai kutatások terén is előre menjünk.

A tudomány és politika kérdéséről már többször szót ejtettünk. Amikor kezdeményezésről beszélek, nem a napipolitika vagy éppen a pártpolitika terén való kezdeményezést értek ezen. Azt értem rajta, hogy a nagy nemzeti érdekek és problémák terén igen is kezdeményeznünk, véleményeznünk, javasolnunk kell, akár gazdasági, akár más kérdésekről van szó. Például az agrárkérdést, az esetleges klímaváltozások következményeit illetően, a gazdasági rendszerváltás dolgában, vagy akár például politikában, arra vonatkozólag, hogy a nemzeti kisebbségeknek kollektív jogokat kell adni, mert az egyéni emberi jogok elégtelenek arra, hogy ezek létét biztosítsák. Ez magyar érdek, nagy nemzeti érdek, de egyben európai érdek is, mert a konfliktus helyzetek megszüntetése nélkül Európának ez a zónája a nyugat számára nem erőttartalék lesz, hanem örökös veszélyek, nyugtalanságok forrása, amellyel nem bírnak megküzdeni. Ebben a kezdeményező aktív és offenzív irányban nemcsak az osztályok, a szakmai tudományos bizottságok, hanem a kutatóhelyek, az egész kutatói gárda alkotó szellemére, aktív szerepére is szükség van. Erre számítunk mindannyiunk közös célja érdekében.

Láng István

Az akadémiai kutatóhálózat aktuális szervezeti kérdései

Amikor elkezdtem összeállítani a mostani előadásomat, elővettem a tavaly ősszel tartott Akadémiai Fórumon elmondott vitaindító beszédemet. Elolvastam ismételten és utána komoly gondjaim támadtak, hogyan kezdjem el mondanivalómat. Egy évvel ezelőtt átmeneti kényszerintézkedésnek tekintettük az 1992-es évre rákerőszakolt 400 millió forint bázis-csökkentést. Akkor még reménykedtünk, hogy ez az intézkedés nem egy tendencia felgyorsítását, hanem egy korábbi tendencia lezárását jelenti. Tavaly év végén még ki tudtuk fizetni a villanyszámlát, az idén ez már nem így lesz több intézetben. Ismeretes, hogy ez év második felében újabb költségvetési elvonások sújtották az Akadémiát. A pénzmaradványok egyszeri elvonását kezdeményezte a Pénzügyminisztérium, melynek összege több mint 200 MFt, amiből 131 MFt jut a kutatóintézetekre, ehhez adódik hozzá még 167,5 MFt bázistámogatás csökkentés, amely a jövő évi támogatást is érinti. Ebből 69 MFt jut a kutatóintézetekre. Vagyis 1992-ben nemcsak a sokat emlegetett 400 MFt elvonásáról van szó, hanem közel 800 MFt-ről.

A jövő évre vonatkozó kép szintén súlyos helyzetet prognosztizál. Fejlesztés mindössze 40 MFt: 10 MFt a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia céljára, 30 MFt fiatal kutatók felvételére fordítható. Beruházásra mindössze 100 MFt várható. A javasolt bázistámogatás csökkentés 317 MFt, kereken 6 %. Az idei tapasztalatok után azt is feltételez-

hetjük, hogy a jövő év végéig ez az összeg még növekedhet. Vagyis most már nem átmeneti kényszerintézkedésekről van szó. A kérdés csak az, hogy ez tudatos akció, vagy a gazdasági nehézségek kényszerű velejárója? Valószínű, hogy mindkettő, de félek, hogy a tudatos elemek egyre fokozódó szerepet kapnak. Ellensúlyozta ugyan az elvonások egy részét a pályázatok útján elnyert támogatás, de csak részben. Egyesek — de nem mindig és nem mindenütt a legkiválóbbak — jól jártak, de sokkal többen vannak azok, akik bajba jutottak. Őszintén kimondom azt, mire gondolok: a tudományos kutatás nem kapta meg azt a prioritást, ami akár az eddigi eredményei, akár az ország távlati fejlődésében betöltött szerepe miatt megillette volna. Ezt most már azért merem hangosan kimondani, mert az elmúlt egy év alatt az Akadémia területén végrehajtottuk a teljesítményvizsgálatot. Az országban egyedül az akadémiai kutatóhálózat mutatta be tényszerűen valóságos produkcióját és tevékenységét. Úgy tűnik azonban, hogy ez a teljesítmény sokakat nem érdekel, és a források meghatározásánál ez semmilyen szempontként nem szerepelt. Úgy tűnik, csak egyetlen tényező érvényesült: csökkenteni a tudományos kutatásra fordított összegeket. A szervezeti formák lettek az elsődlegesek, és nem a tudományos tartalom és a kutatási eredmény. Ehhez a filozófiához jól kapcsolódik az egyetemek intenzív fejlesztésének koncepciója — amit egyébként az Akadémia részéről mi is nagyon helyeslünk és támogatunk —, de az egyetemek érdekeinek elsőbbségét hangoztatva nem szabad minden egyetemen kívüli kutatóhelyet el-sorvasztani.

Adatokkal tudjuk bizonyítani, hogy minél több szellemi és anyagi potenciált fordítunk az Akadémián az egyetemi oktatás és kutatás megsegítésére, annál több elvonás éri kutatóintézeteinket. Szeretném hozzátenni, hogy az egyetemek vezetésével, oktatói karával — egy-két helyi esetet leszámítva — vállalva dolgozunk együtt. Nagyon jó és korrekt együttműködést alakítottunk ki az elmúlt évben és ez érvényes a Rektori Konferenciára mint vezető testületre is. Ennek ellenére az akadémiai kutatók sok esetben indokolatlanul hátrányos helyzetbe kerültek. Jó példa erre az egyetemeken dolgozó akadémiai kutatók bére, amely 20—30 %-kal elmarad a mellettük dolgozó, hasonló feladatot ellátó egyetemi oktatók bérértől. Hiába jelezzük ezt évek óta, a bérkiegyenlítésre — az ez év július 1-től jóváhagyott, mintegy 5 %-os bérpolitikai intézkedéstől eltekintve — nem történik központi intézkedés. Az akadémiai bázis működésének feltételrendszere és az MTA elrendezetlen jogszabályi környezete a kutatóbázisunkban szükséges változtatásokat is megnehezíti, korlátozza. Törvény hiányában, a vagyoni helyzetünk tisztázatlansága mellett, intézkedéseink többsége megalapozott fejlesztési stratégiát nem tartalmazhat, létfenntartásunk csak öncsonkító módon történhet.

Stratégiai elképzelés

Mindezek ellenére változatlanul érvényes korábbi *stratégiai elképzelésünk*, melynek lényegét az alábbiakban foglalom össze:

Az akadémiai kutatóhálózatban lévő szellemi és infrastrukturális potenciál nagy nemzeti érték, amelynek szétrombolása súlyos bűn lenne. Ennek a hálózatnak az értékeit át kívánjuk menteni arra az időszakra, amikor megindul az országban az egészséges gazdasági növekedés. Tartós gazdasági fellendülés elképzelhetetlen hazai kutatási—fejlesztési eredmények nélkül. Nyugat-Európa példája is azt mutatja, hogy a GDP kiugró növekedését általában

3—5 évvel megelőzte az állami K+F ráfordítások emelkedése. Ez a hálózat az országos átlagnál jobb minőségi mutatói ellenére is további szelekciót igényel, hiszen bizonyos értelemben a tudományos kutatás is egyfajta versenyszférát képvisel. Szükséges, hogy az akadémiai hálózat alkotó módon működjön együtt a felsőoktatással, különösen az egyetemekkel. A hálózat további fenntartása mellett is *változtatásokra van szükség* a szervezeti felépítésben. Ezeket a változtatásokat azonban az érintett kutatók messzemenő közreműködésével szeretnénk kijelölni és végrehajtani. Elsődleges célnak az alkotómunka javítását és a tudományos teljesítmény fokozását tekintjük, a szervezeti megoldásokat csupán eszköznek tartjuk.

Ezt a stratégiát kíséreltük meg érvényesíteni az elmúlt évek során és itt nemcsak az utóbbi két évre gondolok. Hiszen a kutatóhálózat degradációja már a nyolcvanas évek elején megkezdődött és azóta folytatódik.

A szükséges változtatásokra vannak elképzeléseink, melyek a következő csomópontok köré csoportosíthatók:

1. Kuratóriumok vagy szakkollégiumok létrehozása, a kutatóhálózattal kapcsolatos költségvetési és vagyonezelési ügyek decentralizált döntéshozatali mechanizmusának javítása érdekében.

2. Akadémiai kutatóintézetek társult tagsága intézményes rendezése egyetemekhez, alapítványokhoz, kutatóközpontokhoz.

3. Az egyetemeken folyó akadémiai kutatás pályázati rendszerre való átállítása.

4. Akadémiai kutatóintézetek szervezeti, működési kérdései.

Engedjék meg, hogy bővebben szóljak ezekről az előzetes elképzelésekről, hiszen a mostani Akadémiai Fórum jelentősége abban áll, hogy ezek a gondolatok széles körű nyilvánosságot kapjanak és legyen mód vitatkozni róluk, mielőtt döntések születnek.

Kuratóriumok vagy szakkollégiumok

Az első csomóponthoz:

A *kuratóriumok* vagy *szakkollégiumok* létrehozását a következők indokolják. A költségvetési és vagyonezelési ügyekben másfél évvel ezelőtt megindult egy decentralizálási folyamat a döntéshozatalban. Korábban a főtitkár döntött egyedül ezekben a kérdésekben, jelenleg az Akadémiai Kutatóhelyek Bizottsága állásfoglalása alapján történik a döntés. Ebben a 16 tagú bizottságban 10 tagot a tudományos osztályok választanak, 3 tagot az Akadémiai Kutatóintézetek Tanácsa delegál, 3 tagot pedig a támogatott egyetemi kutatóhelyek vezetői választanak.

Az elképzelés szerint az Akadémiai Kutatóhelyek Bizottsága továbbra is megmaradna, de csak makroszinten foglalkozna a költségvetési támogatások felosztásával. Három vagy négy olyan szakterületi kuratórium, vagy szakkollégium alakulna, amelyhez intézetcsoportok tartoznának. Ezek a testületek kapnák meg a szakterület pénzügyi támogatási keretét és döntenének saját hatáskörben a felosztásról. Szakterületenként legalább egy ilyen testületre lenne szükség, vagyis a társadalomtudományok, természettudományok és élettudományok területén.

Nyitott kérdésnek tartom, hogy mi legyen *az egyetemi kutatásokkal*. Tartozhatnak a megfelelő szakterületi testülethez, de egy teljesen önálló kuratórium is gondolhatja őket.

Az előzetes vélemények szerint a legnagyobb vita akörül fog kibontakozni, hogy miként alakuljon ki a vázolt testületek *személyi összetétele*. Vitaindítónak a következő elképzelést terjesztem elő: a kuratóriumok vagy szakkollégiumok álljanak 9 tagból, akik maguk közül elnököt választanak. Két tagot válasszanak a kutatóintézetek főfoglalkozású tudományos kutatói, egy tagot az intézeti mérnökök, technikusok vagy a szakképzett adminisztráció tagjai, 2 tagot delegáljanak a tudományos osztályok, 2 tagot az egyetemek és közgyűjtemények és végül két tagot az MTA elnöke kér fel. Az alapelv a kiválasztásnál a tudományos elismertség, a gyakorlati kérdésekben való jártasság és az emberi kvalitások. Mérnökök, technikusok esetében a kiemelkedő szaktudás a fő igény.

Tudom, hogy ez az összetétel vitatható, de valamilyen javaslattal el kell indulni, és engem meg lehet győzni ennél jobb elképzelésről is.

Ha ezek a testületek létrejönnek, akkor az MTA Titkársága szervezetét is ennek megfelelően alakítjuk át, hogy a szükséges apparátusi segítséget biztosítsuk. A testületek személyi összetétele 2 évenként 50 %-ban cserélődik, kivéve az elnököt, aki maximum 4 évig viseli a tisztséget.

Tisztázandó e testületeknek az akadémiai szakmai tudományos bizottságokkal való viszonya. Leegyszerűsítve úgy képzelhető el, hogy ezek a szakmai tudományos bizottságok a kuratóriumok, vagy szakkollégiumok felkérésére végeznek értékelést és dolgoznak ki javaslatokat.

Amennyiben egy ilyen rendszer megvalósul, akkor az Akadémia közgyűlése nem foglalkozna az egyes akadémiai kutatóhelyek költségvetési kérdéseivel, mivel azok decentralizált rendszerben valósulnak meg.

Úgy érzem, hogy a vezetési és döntési rendszert illetően alapvetően új elemet képvisel a vázolt elképzelés megvalósítása és a korábbi hierarchikus struktúrák olyan átalakítását eredményezné, amely közelebb áll a nyugat-európai modellekhez, de a kutatóintézeteket mégiscsak megtartja az Akadémia egységes szervezeti kereteiben, amire azt hiszem még sokáig szükség lehet.

Érdemes megemlíteni, hogy a kuratóriumokra vonatkozó javaslat elsődlegesen nem az Akadémia vezetőitől indult ki, hanem „alulról” kezdeményezték, de a vezetés felismerte ezek távlati jelentőségét és igyekszik felkarolni a kezdeményezést. Sokat hasznosítottunk pl. *Pálinkás József és Lovas Rezső* tanulmányából, amely ezzel a kérdéssel foglalkozik és a Magyar Tudomány 1992. 7. számában jelent meg.

Társult tagság

A második csomópontoz:

A *társult tagság* új együttműködési forma lenne az akadémiai kutatóintézetek és egyetemek, alapítványok, kutatóközpontok között. Ebben az esetben mindkét fél, tehát a „befogadó” — pl. egy egyetem — és a „társuló” pl. egy akadémiai kutatóintézet — megtartja önállóságát, jogi személyiségét és felügyeleti rendjét, jogi függés, alá- vagy fölrendeltség nem keletkezik. A társulási szándéknak önkéntesnek és kölcsönösnek kell lennie. A kölcsönösség tényét, a társulás indokoltságát és az együttműködés lényegi szervezeti és tartalmi kérdéseit szerződésben rögzíti a két fél.

Mit nyújthat a társuló akadémiai intézmény a befogadónak, pl. az egyetemnek?

● Biztosíthatja a laboratóriumok használatát az oktatóknak, egyetemi kutatóknak, graduális képzésben részesülő hallgatóknak, doktoranduszoknak.

● Az intézet egy részét — igény esetén — kihelyezett tanszékként működtetheti a graduális és a posztgraduális képzés érdekében.

● Szellemi kapacitásával részt vehet az egyetem posztgraduális programjának végrehajtásában.

● Hazai és nemzetközi kapcsolatait hozzáférhetővé teheti az egyetemi oktatók és hallgatók számára.

Mit nyújthat a befogadó intézmény, pl. egyetem a társulók akadémiai intézménynek?

● Biztosíthatja az egyetemi infrastruktúra használatát.

● Lehetővé teszi önálló oktatási programok meghirdetését.

● Az intézet egészének vagy részlegének önálló doktorandusz-képzési jogosítványt engedhet át.

● Hozzáférhetővé teheti hazai és nemzetközi kapcsolatait, az ebből származó alapokat és forrásokat.

A társult tagság keretében finanszírozási kérdéseket is rendezni kell, a tényleges szolgáltatásoknak megfelelően. Mindkét intézmény vezető testületeibe kölcsönösen lehetne delegálni egymás képviselőit, akik a döntéshozó folyamatokban teljes joggal vennének részt. Az Univeritashoz társuló akadémiai kutatóintézet modellje mindenképpen előrelépés lenne a mai laza, szerződésrel csak formálisan szabályozott együttműködéshez képest. Mintegy 3—4 hónapos előkészítés után ez az új társulási forma kialakítható lenne. Természetesen a részletek kimunkálása még sok vitát és egyeztetést igényel.

A fordított irányú társulás is elképzelhető, vagyis amikor az akadémiai kutatóhálózathoz társul valamilyen más intézmény, pl. ágazati kutatóintézet.

A társulási formát a jövő egyik fontos szervezeti változatának tartom. A vele kapcsolatos problémák feltárását, az optimális megoldás kidolgozását szolgálja az az egynapos konzultáció, amelyet három francia szakértő részvételével rendezünk január második felében. Itt megismerkedhetünk a francia egyetemek és a CNRS intézetek évek óta jól működő társulásainak strukturális és gyakorlati vonatkozásaival.

A támogatott kutatóhelyek rendszere

A harmadik problémakörhöz:

A támogatott kutatóhelyek támogatási rendszerét át fogjuk alakítani. A tanszékek és egyéb kutatóhelyek akadémiai támogatásának célja az eredményesen tevékenykedő tudományos iskolák működési feltételeinek megteremtése, fenntartása, illetve kiegészítése. Kívánatos, hogy a támogatások odaítélése a jövőben ne a korábbi költségvetés jóváhagyásával, hanem pályázati formában történjen, továbbá, hogy a tanszékek esetében a támogatások meghatározásánál az Akadémia és az egyetemek együttműködjenek.

A pályázati formára való áttérés legkorábban lehetséges időpontja 1994. január 1. Az áttérés természetesen több átmeneti intézkedést tesz szükségessé. Az áttérés feltétele a pályázat kellő időben történő meghirdetése. Erre az 1993. év elején sort kell keríteni. A pályázat beadási határidejéül javasolt időpont 1993. április 30. Ez lehetővé tenné, hogy a jövő év májusában megválasztandó akadémiai vezetés kellő időben hozhassa meg döntését.

A pályázatot nem nyert, de jelenleg támogatott tanszékeken folyó akadémiai kutatás megszüntetése számos munkajogi problémát von maga után, amelynek rendezéséhez legalább fél évre van szükség. A várhatóan nagyfokú érdeklődésre való tekintettel jó lenne, ha nagyobb pénzügyi keretek állnának rendelkezésre az egyetemeken folyó akadémiai kutatásokhoz. Ezért meg fogjuk kísérelni, hogy 1994-re pótlólagos költségvetési forrást kapjon az Akadémia az egyetemi tanszékek fokozottabb támogatására.

A támogatott kutatóhelyeken folyó kutatás eredményességének értékelése folyamatban van. Ennek eredménye minden bizonnyal hatással lesz — pozitív és negatív értelemben egyaránt — a pályázatoknál hozott döntésekre.

Ennek az évnél során az Akadémia vezetése tíz egyetemen tett látogatást kapcsolótépítő és problémafeltérési céllal és tárgyalt az egyetemek vezetőivel. Ennek keretében számos esetben konkrét kérdések, igények fogalmazódtak meg az akadémiai támogatás személyi, tárgyi vonatkozásairól. Ami ezekből végrehajtható, azokkal nem várunk a pályázati rendszer bevezetéséig, hanem mielőbb intézkedni fogunk.

A teljesítmények vizsgálata

Végül a negyedik csomópont:

Az akadémiai kutatóintézetek teljesítményének vizsgálatával és szervezeti kérdéseivel igen részletesen foglalkoztunk az év során. Mint ismeretes, valamennyi intézet részletes választ adott 12 olyan kérdésre, amelyek működésük különböző aspektusaira vonatkoztak. Majd külön erre a célra létrehozott bizottságok vizsgálták meg az intézetet és válaszoltak ugyanezekre a kérdésekre.

Az év második felében valamennyi intézet részletes adatokat szolgáltatott a kutatócsoportok tudományos teljesítményéről, helyenként egészen a kutatók szintjéig lemenően. Ezen adatok feldolgozása folyamatban van. Az adatok értékelése után szeretnénk határos következtetéseket levonni belőle a további pénzügyi támogatás mértékére. Néhány jellemző adat tudományterületi bontásban megtalálható a Fórumra kiadott írásos összefoglalóban. Azt hiszem, hogy ez a kiadvány szintén egyedülálló az információs tartalmát illetően a hazai kutatásszervezés gyakorlatában.

Szervezeti változások

Milyen *szervezeti változásokat* látunk célszerűnek, kérdezhetik most tőlem. Az első válaszom az, hogy a hatékony tudományos kutatást tartjuk a legfontosabb prioritásnak, továbbá a szellemi és műszaki potenciál racionális hasznosítását.

Az elmúlt év során egyetlen akadémiai kutatóintézet sem jelentette be, hogy más intézményhez kíván csatlakozni és elválni az Akadémiától.

Mérlegeltük, hogy valamelyik egyetemnek való *teljes átadás* hol lenne logikus, vagy indokolt. Elsősorban olyan akadémiai intézet jöhet szóba, amely az egyetem területén helyezkedik el. Két ilyen intézetünk van. Ha valamelyik intézet, vagy az adott egyetem kezdeményezi a teljes integrációt, és az egyetem garanciát ad a kutatómunka folytatására, akkor készek vagyunk ezt megvitatni. Egyelőre ilyen kezdeményezések sem voltak. Megállapodás született a Budapesti Műszaki Egyetem és az Akadémia között, hogy a jövő

évben az Akadémia átadja az Egyetemnek teljes felszereléssel együtt az *Akusztikai Kutatólaboratóriumot*.

Az egyetemekhez társulással való közeledés, vagyis a *társult akadémiai kutatóintézet* kialakítására viszont megértek a feltételek. Néhány hónapos előkészítő munka után jó néhány intézetünk kapcsolódhatna az egyetemekhez ilyen módon. Ez mindenképpen *minőségi változást* jelentene. Amennyiben kölcsönösen igény van ilyen új típusú kapcsolatrendszer széles körű kialakítására, sürgősen létre kellene hozni egy közös Akadémia—Egyetemek munkacsoportot, amely kidolgozná a szabályozás eljárási rendjét.

Külön mélyreható és felelős mérlegelést igényel, hogy néhány (szám szerint 2—3) nagy szerződéses bevétellel rendelkező intézetből a költségvetési támogatást az Akadémia teljes egészében kivonja-e és a kutatóintézet *vállalati gazdálkodási rendben működő intézettel* alakuljon át. Ilyen esetben is van lehetőség az alap kutatások további költségvetési támogatására, amennyiben az Akadémia erre a célra elkülöníti költségvetési ellátmányának egy részét. A kutatóintézet azonban más érdekeltiségi rendszerű intézettel alakul át. Az előnyök és a hátrányok összehasonlítása azt mutatja, hogy az intézeten belüli vállalkozások jelenleg eredményesebbnek, hatékonyabbnak, rugalmasabbnak és jövedelmezőbbnek tűnnek a költségvetési rendszer megtartása esetén. Vagyis, amíg nincs jelentősebb piac-élénkülés, nem nagyon célszerű a költségvetés teljes kivonása. Tudom, hogy ezzel a nézetrel az Akadémián kívüli szférában sokan nem értenek egyet, de az ipari kutatóintézetek tragikus helyzete nagyfokú óvatosságra int, amíg a valódi gazdasági növekedés nem indul meg. Azt is szem előtt kell tartani, hogy az államháztartási törvény kiadásra kerülő végrehajtási utasítása a vállalkozási tevékenységről hogy fog rendelkezni. Várhatóan ugyanis, ahol a vállalkozási bevétel két egymást követő évben a 30 %-os részarányt meghaladja, a pénzügyminiszterrel egyetértésben dönteni kell az intézet további működését illetően.

Néhány intézetben az elmúlt években jelentősen átalakították a belső szervezetet és szétválasztották a kutatást és a vállalkozási tevékenységet (pl. SZTAKI, KFKI). Jelenleg az *Izotópkutató Intézetben* hajtanak végre ilyen átalakulási programot. Ahol a feltételek létrejönnek a tevékenységek szétválasztására, ott mi is támogatjuk és ösztönözzük a változásokat. Ahol erre a feltételek nem értek meg, ott egyelőre nem erőltetjük. Azt azonban mindig ellenezni fogjuk, hogy azzal kísérletezzenek, hogy a költségvetési támogatás átcsoportosításával tisztázatlan jövedelmek alakuljanak ki.

Költségmegtakarítást jelenthet a *közös szolgáltatások* megszervezése olyan kutatóintézetek vonatkozásában, amelyek földrajzilag közel vannak egymáshoz. Ilyenek pl. a vári társadalomtudományi intézetek, két agrárkutató intézet és még néhány kisebb kutatóintézet. Ezek esetében az érintettek közreműködésével megkezdjük a konkrét tervek kidolgozását, hogy ezzel is csökkentjük a költségvetési hiányt.

Valamennyi kutatóintézetre érvényes, hogy elkerülhetetlennek látszik a *létszám további redukálása*. Az elmúlt három évben kerekén 15 %-os létszámcsökkenés ment végbe és ez a folyamat még nem fejeződött be.

Veszélyek és lehetőségek

Végezetül engedjék meg, hogy néhány összefoglaló jellegű gondolatot mondjak el a kutatási teljesítményeket bemutató adathalmazról. Az adatok ellenőrzése most folyik. No-

vember első felében adjuk át a teljesítmény-lapokat a testületi szerveknek részletes elemzésre.

A természettudományok esetében az értékelés kutatóteam mélységig ment le. A 32 kutatóintézetet ily módon 209 egységre bontották fel és mindegyikre megadták az adatokat. Személyenként néhány példát említek meg. Összesen 1772 kutatóra számítva 1981—1991 között 12 094 tudományos közlemény jelent meg a Science Citation Index rendszerhez tartozó folyóiratokban, vagyis évente és kutatónként átlagosan 0,62 közlemény. Ezekre a cikkekre összesen 55 ezer hivatkozás jutott. A szabadalmak száma 1981—1991 között összesen 420, a piacra került termékek száma az utóbbi öt évben 497 volt.

A társadalomtudományi területen gyakorlatilag a teljes kutatógárdára vonatkoztatva állnak rendelkezésre adatok. Hat esztendő alatt összesen 2495 tudományos könyvet, illetve könyvrészletet jelentettek meg. Vagyis hat év alatt minden akadémiai társadalomtudományi szakember 3,8 könyvvel, illetve könyvrészlettel gyarapította a társadalomtudományi gondolkodás eszköztárát. Az idegen nyelven közzétett 963 könyvnek, illetve könyvrészletnek csupán 37 %-a jelent meg belföldön, míg 63 %-a a külföldi kiadók gondozásában látott napvilágot.

Ezek csak kiragadott példák. A részletes adatsorok publikálására később kerül sor.

A magyar tudomány legnagyobb veszélye az lehet, *ha perifériára szorul*. Ezt kiválthatja az országon belüli rossz anyagi ellátás, a provinciális szemlélet, de okozhatja az is, ha nem készülünk fel időben a körülöttünk kialakuló nemzetközi mozgásokra. A természettudományok esetében a következő években az Európai Közösség kutatási programjaihoz és intézményeihez való kapcsolódásra való felkészülés látszik kulcskérdésnek. Tempóvesztéséget szenvedünk, ha nem lépünk fel kellő időben. Éppen ezért létre fogunk hozni egy operatív munkacsoportot, amely az Európai Közösséghez való kapcsolódást segítené elő információszerzéssel és terjesztéssel, módszertani felkészítéssel és koordinálással.

A társadalomtudományok esetében szélesebb összefüggésben fogjuk értelmezni a nemzetközi programokban való részvétel kérdését, mert az Európai Közösségnél kevésbé karakterisztikus az együttműködés ezen a téren, mint a természettudományokban. Talán itt egy olyan munkacsoport kellene, amely a külföldi alapítványokat kíséri figyelemmel.

Valamennyi kutatóintézetre és támogatott tanszékre érvényes a következő figyelem-felhívás: kezdjék el öntevékenyen a kutatási jelentések, összefoglalók idegen nyelven való összeállítását, ami természetesen nem jelenti a magyar változat megírása alóli mentességet. Úgy gondolom, ez a versenyképesség alapvető előfeltétele.

A III. Akadémiai Fórum lehetőséget kíván adni a legszélesebb kutatóközösség számára, hogy véleményt nyilvánítson olyan elképzelésekről, amelyek még nincsenek eldöntve. Kérem, éljenek ezzel a lehetőséggel, és ha valamelyik felvázolt elképzelést konstruktívnak és szimpatikusnak találják, segítsék az akadémiai vezetést annak megvalósításában.